

**Bones pràctiques
d'avaluació en
Educació per la pau
en contextos conflicte
armat**

Cécile Barbeito Thonon

Maig de 2008

www.escolapau.org

La caravana de la pau

Anàlisi de l'impacte
de les activitats
d'educació per la pau
de l'ONU CI

Aquest informe ha estat elaborat en el marc del projecte “Bones pràctiques d'Educació per la pau en contextos de tensió, conflicte armat o rehabilitació postbèl·lica”, que pretén analitzar l'impacte de diferents projectes d'educació per la pau, i recollir les seves millors pràctiques d'avaluació.

El projecte ha estudiat 6 projectes en tres contextos de conflicte armat, un procés que ha portat a la realització de quatre informes: tres articles referents als tres contextos observats:

- “La caravana de la pau. Anàlisi de l'impacte de les activitats d'educació per a la pau de l'ONUCl”, (Costa d'Ivori);
- “L'educació per a la pau a Colòmbia. Anàlisi de dues experiències”;
- “En el mar de Jenin. Anàlisi de l'impacte de projectes d'educació per a la pau a Israel i Palestina”.

I un informe final on es detalla el model d'anàlisi i es recullen les lliçons apreses:

- “Bones pràctiques d'Educació per la pau en contextos de conflicte armat. L'avaluació, una assignatura pendent”.

Podeu trobar tots els informes, resultat d'aquest procés de recerca, a la pàgina web:

<http://www.escolapau.org/programas/educacion.htm>.

La Caravana de la Pau Anàlisi de l'impacte de les activitats d'educació per la pau de l'ONUCI

Introducció

Justificació. Tot i que l'Educació per la pau no es una prioritat pels acords de Pau a Costa d'Ivori,¹ la Missió de pau de les Nacions Unides a Côte d'Ivoire (ONUCI), assumeix tasques de sensibilització i d'educació per la pau. La Missió assumeix així un dels objectius del Pla d'acció per la Cultura de Pau, adoptat per l'Assemblea General de les Nacions Unides: "Fer participar els infants en activitats que els inculcaran els valors i els objectius d'una cultura de pau".²

Aquesta iniciativa sembla una bona ocasió per analitzar la seva incidència sobre el procés de pau del país. Un sector significatiu de la recerca en Educació per la pau qüestiona la capacitat real dels projectes d'educació per la pau de contribuir d'alguna manera a la construcció de pau (Solomon, 2004). Les mateixes conclusions són compartides per la investigació sobre l'Anàlisi de l'Impacte sobre la Pau i el conflicte (Collaborative Learning Projects, 2004). La hipòtesi inicial d'aquest article és que els projectes d'educació per la pau poden efectivament tenir un impacte positiu sobre el context de pau i de conflicte. L'objectiu d'aquest anàlisi es avaluar fins a quin punt el projecte de la caravana per la pau implementat per ONUCI pot tenir un impacte positiu sobre el procés de pau a Costa d'Ivori. Per a això, l'article descriu breument el projecte (part 1), analitza les seves característiques (part 2) i el seu impacte (part 3), de manera a treure'n conclusions sobre com maximitzar l'impacte dels projectes d'educació per la pau (part 4) i de trobar formes per a reforçar aquest impacte (part 5).

Context. Sovint, el conflicte armat de Costa d'Ivori (2002-2004) és anomenat "crisi". Aquesta paraula reflecteix no només la voluntat dels ivorians de superar el més ràpidament possible aquesta situació de violència, però també el caràcter moderat dels enfrontaments. Sense voler banalitzar la violència, sempre molt greu, que hi ha hagut, el desenvolupament dels fets en el conflicte armat a Costa d'Ivori han estat relativament continguts en comparació amb altres conflictes armats en general, o més específicament a la regió.

Tanmateix, existeixen prou raons que justifiquen la necessitat de promoure l'educació per la pau a Costa d'Ivori: En primer lloc, el conflicte armat ha provocat una polarització dels discursos, que s'ha manifestat en el si dels partits polítics, i s'han canalitzat pels mitjans de comunicació, per cantants i altres mitjans influents que han incitat a l'odi. Això s'ha traduït, en segon lloc, en un reforç del sectarianisme en funció de les ètnies, o inclús dels discursos xenòfobs entre ivorians i les persones considerades no-ivorians. Tot i que la percepció general al 2008 recull un rebuig generalitzat a un retorn al conflicte armat, no es pot oblidar que les principals causes de fons del conflicte armat encara han de ser resoltes, i això pot ser una font d'inestabilitat en el futur que cal saber prevenir.

---

¹ Els Acords de pau de Linas- Marcoussis (2003) no fan cap referència a l'educació per la pau. Succeeix el mateix pels Acords d'Accra III (2004), de Pretoria (2005), i de Ouagadougou (2007).

² Declaració i programa d'acció sobre una Cultura de Pau. A/RES/53/243, 6 d'octubre de 1999. Art.9c).

Metodologia d'anàlisi. Els projectes d'educació per la pau poden prendre nombroses formes. Per aquesta raó, s'ha definit en primer lloc quines condicions havia de reunir el projecte analitzat. Aquestes condicions han estat definides de la següent manera: que el projecte d'educació per la pau transmeti una concepció de la pau en tant que pau positiva (Galtung, 1974), consideri el conflicte microsocia l com una oportunitat de transformació, reflexioni sobre les causes del conflicte armat, i presenti les màximes de la noviolència. El projecte de la Caravana de la pau correspon a aquests criteris, ja que preconitza la Cultura de pau i la noviolència, dos conceptes que van més lluny que l'absència de guerra, aspira a que alguns beneficiaris directes (les "Étoiles", les Estrelles) juguin un rol de mediador entre iguals en els seus centres escolars, i informa i debat sobre els principals reptes del procés de pau del país.

Els criteris d'avaluació de l'impacte del projecte d'educació per la pau impulsat per l'ONUCI reflecteix la concepció de l'educació per la pau segons la qual l'educació per la pau ha de seguir tres objectius principals: informar, formar i transformar (UNESCO, 1974). Segons aquesta concepció, l'impacte de l'educació per la pau ha de ser triple:

- La informació sobre els principals temes dels que depèn la pau (domini dels conceptes de pau, violència, conflicte, cultura de pau, noviolència, etc., consciència dels principals obstacles a la pau com l'existència d'armes i d'actors armats, els discursos de l'odi, les condicions estructurals de violacions dels drets humans que porten a la violència, etc.).
- La formació de persones per la resolució de conflictes, per promoure les capacitats interculturals, per invitar a la responsabilitat, l'esperit crític i la implicació personal i col·lectiva en la transformació de la societat.
- La transformació de l'entorn i per tant la intervenció activa en la comunitat, a nivell de tot el país ou fins i tot mundial.

Una trentena de criteris d'avaluació han estat escollits d'acord amb aquesta concepció de l'educació per la pau.³ Per a avaluar en quina mesura el projecte analitzat té un impacte sobre aquesta trentena de criteris, tres mètodes han estat utilitzats:

- Entrevistes als responsables del projecte, als educadors ("Encadreurs") i als educands (Étoiles),
- Tres tallers de formació-avaluació a fi d'observar els coneixements, habilitats i actituds adquirits pels mateixos tres grups,
- L'estudi de documents interns.

Les entrevistes i els tallers de formació-avaluació s'han realitzat al mars de 2008. Aquest article, per tant, analitza l'impacte del programa d'Educació per la pau des del seu inici, al febrer de 2007, fins al mars de 2008.

1. Descripció del projecte

Les activitats analitzades son les que la Oficina d'Informació Pública d'ONUCI ha implementat des del principi del seu mandat a Costa d'Ivori. Les seves principals activitats per a promoure la pau son essencialment quatre:

- La formació en periodisme de pau pels mitjans de comunicació, el seguiment dels discursos de l'odi a través dels mitjans i la pràctica de periodisme de pau i d'educació per la pau a traves de la radio ONUCI FM,

---

³ Veure document annexat.

- El reforç de formes tradicionals de resolució de conflictes a través del treball amb els caps tradicionals del país,
- L'apoderament de les dones,
- L'educació per la pau de joves escolaritzats a l'escola secundària.

Tot i que cadascun d'aquests programes és tant interessant com necessari, aquest document només analitza l'impacte del quart peu de les activitats de la Oficina d'Informació Pública d'ONU CI, és a dir el projecte d'educació per la pau de joves escolaritzats a l'escola secundària.

Els dos objectius principals del projecte d'educació per la pau per joves son de donar a conèixer les tasques d'ONU CI per la pau a Costa d'Ivori, i de promoure la cultura de pau a les escoles.

Per a això, el projecte organitza sessions d'informació itinerant d'un dia en escoles secundàries del país, la « Caravana de Sensibilització en Educació per la Cultura de pau». Aquesta informació, oferta pel personal d'ONU CI, consisteix en fer conèixer les tasques desenvolupades per la missió de pau (Drets humans, Desarmament, Desmobilització i Reintegració de soldats, gènere, SIDA, etc.) per mitjà d'activitats diversificades (un concurs de coneixements sobre l'ONU CI, tallers de formació, estands informatius, un joc de l'oca per conèixer els temes prioritaris del procés de pau i les principals dificultats, concurs de poemes per la pau, cançons per la pau, etc.). La jornada d'informació acaba amb el nomenament d'un noi i d'una noia estudiants del centre d'« Étoiles de la paix , Estrelles de la pau», persones responsables de crear Clubs de pau i d'impulsar més activitats per la pau en si del seu centre escolar, i d'actuar com a mediadors en els conflictes que puguin sorgir entre alumnes. Les Estrelles de la pau reben el suport dels "Encadreurs des Étoiles" (marcs de les estrelles), dos educadors a cada centre escolar que ajuden a les Estrelles en les seves funcions.

Després de la celebració de 16 Caravanes a les escoles de la regió d'Abidjan, una cerimònia oficial en els edificis de l'ONU CI té lloc per tal de fer oficials els rols de les estrelles. Aquesta cerimònia té una part formativa, on es clarifiquen els criteris per ser una Estrella i les seves responsabilitats, i una part simbòlica, on una personalitat respectada pels joves (el cantant Alpha Blondi, en aquell moment ambaixador per la pau de l'ONU CI) expressa la importància del seu rol, i on es reparteixen certificats d'Estrelles de la Pau.

Alguns mesos més tard, els responsables del projecte fan el seguiment de les activitats organitzades pels Clubs de Pau a les escoles.

2. Anàlisi de les característiques del projecte

Com acabem de veure, els objectius explícits del projecte (sensibilitzar sobre la funció d'ONU CI i reforçar el rol dels joves en la construcció de pau) no corresponen exactament als tres impactes enumerats anteriorment que deu buscar l'educació per la pau (informar-formar-transformar). Amb tot, si bé aquests impactes no són explicitats sota aquesta forma, no impedeix que el projecte pugui tenir una certa influència no buscada. D'una altra banda, també convé analitzar en quina mesura el projecte aconsegueix veritablement assolir aquests objectius explícits. Analitzem doncs de més a prop els detalls del projecte:

a. Anàlisi del programa d'educació per la pau⁴

Durada del projecte: La Caravana de la pau s'inicia oficialment el 14 de febrer de 2007, i s'ha portat a la pràctica durant més d'un any, un temps suficient per que es pugui avaluar els resultats inicials. La sessió de sensibilització amb cada escola dura un matí. La durada d'aquesta intervenció és probablement massa breu per poder esperar resultats que vagin més enllà del curt termini. És veritat, però, que l'elecció d'Estrelles a cada centre permet allargar l'efecte de la formació. D'altra part, les Estrelles, que viuen als voltants de la ciutat d'Abidjan, són convidades a participar a sessions de formació continuades tots els dimecres a la seu de l'ONUCI, el que reforça la seva formació i augmenta les possibilitats d'impacte.

Adequació de la lògica del projecte: L'objectiu de fer conèixer les tasques d'ONUCI per la construcció de la pau respon a una necessitat real, donat el rebuig inicial de la població ivoriana a la intervenció de les Nacions Unides en el país. En aquest sentit, els continguts de les Caravanes estan justificats. D'una altra banda és veritat que aquest objectiu pot semblar limitat respecte a les potencialitats de l'educació per la pau. El segon objectiu del projecte, de promoure la cultura de pau a les escoles, respon igualment a una necessitat del context, ja que la major part de la població expressa el seu desig de pau, però que aquesta pau és encara fràgil. És doncs un objectiu realista però al mateix temps que respon a una necessitat.

Relació entre la pràctica i la lògica del projecte: El mode d'intervenció de la Caravana (una sessió d'informació de mitja jornada) és realista amb el primer objectiu, ja que es tracta essencialment de sensibilització, que no requereix una transformació profunda dels comportaments dels participants i pot per tant fer-se en un període curt. L'objectiu de promoure la Cultura de pau a les escoles està facilitat per la sessió d'informació de la Caravana de la pau, però sobretot per la presència dels Enquadradors de les Estrelles. Els Enquadradors de les Estrelles (així com altres professors de les escoles participants), reben una informació suplementària de dues sessions (una sobre el rol de l'ONUCI, i l'altra sobre com gestionar una situació de conflicte a les escoles).

Integració de la pràctica: L'equip de la Caravana sembla ben organitzat, amb una divisió de les tasques clara. La gestió del projecte està coordinat per un petit equip que efectua una avaluació a cada celebració d'una Caravana, i facilita així la bona gestió del projecte d'acord amb la seva definició. D'una altra banda, s'ha detectat una contradicció en la celebració de la Caravana: tot i que un dels temes sobre els que s'informa a l'alumnat és sobre la cultura de pau i la noviolència, soldats de les Forces Armades (integrats a la missió de pau d'ONUCI) son presents a les escoles per explicar la seva funció en el procés de pau. Malgrat que la utilització de les Forces Armades per les operacions de manteniment de la pau està normalitzada en el si de la ONU, la perspectiva noviolenta no pot veure això d'altra manera que com una contradicció.

Naturalesa de la pedagogia: Les activitats poden dividir-se en tres grans categories: una primera més lúdica (amb activitats com poemes i cançons, un joc de l'oca, un concurs, partits de futbol, una gimcana, etc.), una segona més tècnica (formació en edició de vídeos i de programes de radio per l'elaboració d'emissions sobre l'ONUCI), i una tercera, que posa l'accent en la informació (tallers sobre els diferents àmbits d'activitat de l'ONUCI, en part en forma de classes magistrals, en part en forma de debat). La naturalesa i la diversitat d'aquests mètodes poden revelar-se útils pels objectius d'informació i transformació, tot i que, com s'ha assenyalat anteriorment, les activitats siguin massa curtes per assolir objectius de formació.

⁴ Els temes analitzats a les parts a, b i c s'inspiren dels criteris proposats per G. Salomon i H. Kupermintz (2002).

Intensitat de la intervenció: La intervenció és puntual per les escoles (una sola intervenció a cada escola). La Caravana prioritza visitar una sola escola a cada municipi a fi de poder assolir una regió geogràfica àmplia. S'han visitat 12 escoles de febrer a juny de 2007, totes situades als voltants d'Abidjan. Les noves Caravanes previstes a partir d'aquesta data tindran lloc a altres ciutats i regions : Bondoukou, San Pedro, Bouaké, Yamoussoukro, i Korhogo.

Interdependència del programa amb les estructures escolars formals: En ser una activitat puntual, la Caravana de la Pau és independent de la formació reglada de les escoles. L'impacte sobre els currículums escolars, o bé sobre la organització del centre escolar és per tant limitat. És veritat que les Caravanes tenen lloc amb l'acord del Ministeri d'Educació i dels Directors dels centres escolars, però el projecte no pretén que aquests continguts siguin integrats a mig termini.⁵

Població-diana: els joves es consideren sovint un grup de beneficiaris "fàcils d'atènyer"⁶ En aquest cas, però, els joves són una font de manifestació de descontentament respecte a l'ONUCI particularment i a la comunitat internacional en general. La població-diana respon per tant bé a les necessitats de la missió de les Nacions Unides. A més, el fet que el projecte s'adreça a l'educació formal, i per tant estigui en contacte amb el ministeri d'educació i amb les escoles és una oportunitat per a que el projecte pugui tenir un millor seguiment quan l'ONUCI marxi del país. Una altra qüestió a tenir en compte és si els beneficiaris del projecte coincideixen amb una de les parts confrontades durant la crisi – i per tant pot reforçar les divisions – o bé si el projecte s'adreça de forma equitativa a les parts en conflicte. La crisi ha oposat el centre i el sud del país al nord i a l'oest, es pot considerar, per tant, que actuar només al centre del país pot reforçar les divisions del conflicte. Es pot veure com una decisió positiva la decisió d'eixamplar el marge d'acció cap a noves ciutats i noves regions, especialment les del nord i de l'oest del país.

Logística: El projecte es beneficia de molts mitjans: quan una Caravana es desplaça a una escola, regala objectes de merchandising amb la imatge de l'ONUCI (samarretes, xapes, bolígrafs, etc.), publicacions, fa un gran muntatge al escolar (grans carpes de les Nacions Unides, equips de so, estands sobre l'ONUCI, cotxes grossos de les Nacions Unides) i dona també els mitjans de fer tallers tècnics (vídeo, ràdio), el que dona una imatge molt poderosa d'ONUCI. D'altra banda, quan hi ha formacions d'Estrelles de la pau, aquestes han de pagar el desplaçament fins a l'immoble de les Nacions Unides. Això pot ser una font de discriminació respecte als que no poden assumir aquest cost.

b. Anàlisi del context del programa

Compatibilitat entre el projecte i el context socio-polític: com s'ha dit anteriorment, el projecte es desenvolupa en un context d'una banda favorable al procés de pau, però d'altra part no favorable a la intervenció de la comunitat internacional en el país. Es pot dir, doncs que reforça però al mateix temps confronta les percepcions dels joves.

---

⁵ Es pot argumentar que la limitació temporal que té una missió de pau impedeix la seva implicació a mig o llarg termini. Interrogats sobre això, els responsables del projecte han reconegut que no només és possible sinó que hauria de ser la seva responsabilitat de promoure que el Ministeri d'Educació eduqui per la pau a les escoles secundàries. (El Ministeri ja ho fa a les escoles de primària a través del projecte « Pau i Tolerància », implementat en col·laboració amb UNICEF).

⁶ Segons les conclusions de *Reflecting on Peace Practices*, seria recomanable no treballar sempre amb els col·lectius "fàcils d'atènyer" ("easy to reach"), sinó que, al contrari, és preferible dirigir-se als actors més significatius del conflicte.

Resposta a les necessitats del context: Transformar les percepcions respecte a l'ONUCI i promoure la cultura de pau a les escoles són dos objectius que responen a una necessitat real del context. Si s'examinen, però, les característiques del conflicte armat, es pot veure que els objectius no corresponen a les causes de fons del conflicte armat, ni als seus principals impactes. Es pot concloure que si és veritat que el projecte respon a certes necessitats del context, el seu impacte sobre el procés de pau serà limitat ja que no intervé sobre les necessitats més significatives. Es podria argumentar que promoure la cultura de pau a les escoles és una forma d'actuar sobre les causes o sobre les conseqüències del conflicte, i això podria considerar-se cert en teoria, però la observació de la pràctica a les escoles no permet dir que el projecte hi tingui una incidència real.

Suport d'actors externs al projecte: El projecte es desenvolupa amb nombroses contraparts de l'educació formal (Ministeri d'Educació, Direcció Regional d'Ensenyament Nacional, Directors de centres escolars, professors i associacions i clubs d'estudiants), de l'educació informal (Escoltes, Rotaract, Parlament dels infants, Centre d'Estudis de Recerca i d'Acció per la Pau (CERAP)), comunitats locals (representants dels municipis, caps tradicionals, pares d'alumnes), i de la comunitat internacional (UNICEF). Aquest ampli suport és un punt fort rellevant del projecte. Demostra una acceptació generalitzada del projecte per part dels actors del context, i promou, alhora, una certa concertació entre aquests diferents actors.

c. Anàlisi del criteri d'implementació

Adequació de la implementació del projecte als objectius inicials: El projecte inicial s'havia planificat amb tres nivells principals d'intervenció: amb els alumnes, amb les Estrelles i amb els Enquadradors, amb una atenció especial per les Estrelles. A petició dels Enquadradors, però el projecte s'ha reforçat amb una informació suplementària pels professors. Aquesta ampliació dels objectius inicials permetrà una major sostenibilitat del projecte. Cal doncs valorar positivament la decisió d'organitzar una formació més extensiva pels professors, inicialment no prevista pel projecte, i que va tenir lloc a l'abril de 2008. En aquest sentit, l'equip tècnic del projecte ha demostrat una gran flexibilitat i capacitat d'escolta de les necessitats dels beneficiaris per definir les activitats en funció dels seus interessos i les seves necessitats.

Igualtat de la participació: entre els tres tipus de beneficiaris, el pes del projecte recau principalment sobre les Estrelles. Les Estrelles són qui reb més formació, i són també aquestes les que tenen la responsabilitat d'organitzar en els seus centres activitats de cultura de pau. Això pot posar més d'un problema: d'una part, respecte a altres alumnes, el fet de designar dues Estrelles per centre escolar, i el fet que continuen sent Estrelles fins al final de la seva escolarització pot ser percebut com una discriminació per altres alumnes que no tenen la possibilitat de ser-ho (les Estrelles són oficialment designades pels Directors dels centres escolars i reben un diploma d'acreditació en una cerimònia d'investidura de totes les altres Estrelles). Algunes Estrelles han evitat aquest risc designant Estrelles no oficials sempre que aquests alumnes es comportin segons els criteris establerts. D'altra banda, respecte als professors, el fet que l'accent es posi en la formació de les Estrelles i no sobre els professors redueix l'impacte del projecte al mitjà termini: en efecte, donat que les Estrelles estan a secundària, en tres anys de mitjana les Estrelles que han rebut la formació hauran sortit del seu centre, i les escoles no podran beneficiar més de la formació que les Estrelles hauran rebut.

Interacció entre els actors: La interacció entre la ONUCI i els alumnes no ha estat sempre fàcil. Més d'un episodi (dels quals un de violent) han posat en evidència el rebuig d'alguns alumne respecte a la ONUCI. La Caravana ofereix als alumnes la possibilitat de fer preguntes sobre el rol de l'ONUCI, i aquest espai de diàleg ha fet aflorar sovint sentiments negatius i incomprendiments de cara a l'ONUCI. La visita de la Caravana a les escoles sembla ser efectiva per reconstruir una percepció més positiva de l'ONUCI. Pel que fa a la relació entre els alumnes i les Estrelles, queda per veure en quina mesura les Estrelles juguen un rol de mediació que la resta d'alumnes els reconeixen. Manifestament, l'elecció de persones carismàtiques a les escoles és un bon mitjà per que l'autoritat de l'Estrella com a mediador/a entre iguals sigui reconeguda. Cal dir que no és sempre el cas, i s'ha pogut observar com algunes Estrelles, elegides pels professors segons criteris de notes o altres, no han tingut un rol massa actiu en el seu centre. És important doncs que els professors tinguin en compte els criteris que han de reunir les Estrelles.

Implicació dels participants: Els alumnes no han vist passar la Caravana per les seves escoles amb indiferència, o bé contents de la seva visita, o bé per aprofitar la ocasió per qüestionar el paper de l'ONUCI. Val a dir que aquesta segona actitud, més confrontativa, és tant útil que la primera per a donar a conèixer el rol de l'ONUCI i per a desmuntar els prejudicis, i per tant preferible a la passivitat i a la indiferència. Les Estrelles han demostrat un gran compromís en el projecte, sent nombrosos a les formacions, participant-hi activament, i demostrant una gran consciència del seu rol i de les seves responsabilitats en tant que Estrelles. Alguns professors, també, han demostrat un gran compromís, reclamen més formació per ells, per tal de millor realitzar les seves tasques i assegurar una més gran continuïtat del projecte.

Satisfacció dels participants: Els principals participants del projecte, les Estrelles, són els que mostren una satisfacció més gran, fent prova d'un alt grau d'implicació i explicitant molt poques crítiques sobre el projecte. Interrogats sobre com avaluen el projecte, les Estrelles demanen més formació («perquè no n'hi ha mai prou»), i la possibilitat d'estendre el seu missatge. Els Enquadradors expressen més de gratitud que de satisfacció, probablement perquè el projecte no està directament dirigit a ells, i per tant no treuen profit directament dels seus fruits.

Qualitat dels processos socials: Les principals relacions socials constructives creades pel projecte son amb les Estrelles, on és fàcil percebre un bon ambient de cooperació. D'altra banda, no ha estat possible observar una millor relació entre els alumnes de les escoles arrel de la visita de la Caravana per les escoles, i de la formació en resolució dels conflictes dels Enquadradors.

Qualitat de la formació: Donat que els tallers de formació dels alumnes no persegueixen l'objectiu de treballar els conceptes i les habilitats de l'educació per la pau, és fàcil observar que tant els alumnes, com les Estrelles i els Enquadradors tenen concepcions simbòliques i poc concretes de la pau, de la cultura de pau, i de la noviolència.⁷ Per altra banda, s'observa un grau considerable de consciència de quins són els temes que el procés de pau ha de regular i quines són les pròximes etapes a seguir en el procés de pau del país. Això és probablement el resultat no només de les informacions de la Caravana i de les formacions posteriors de les Estrelles, sinó també del context social que facilita el coneixement d'aquests temes.

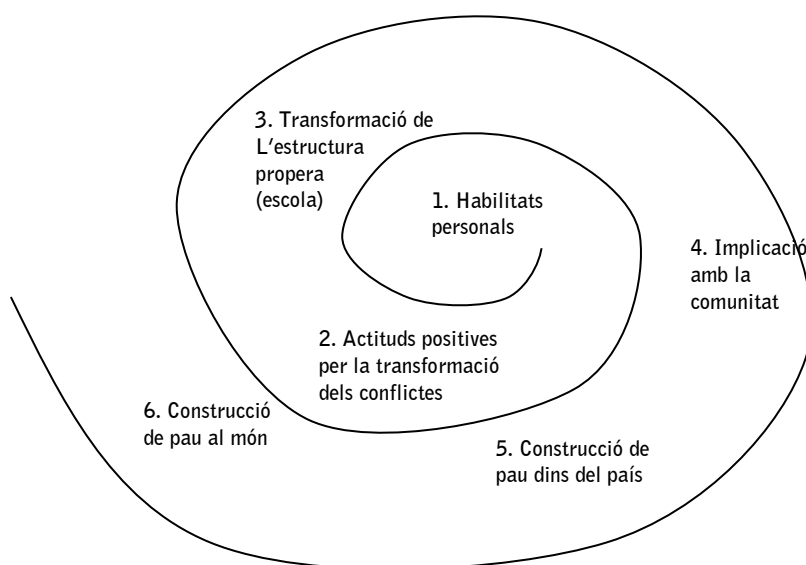
⁷ Aquesta afirmació s'il·lustra, per exemple, per un concurs de dibuix sobre la pau organitzat per una de les escoles, on els motius dibuixats pel concurs són còpies de personatges de Walt Disney, on es veu difícilment la relació amb el concepte de pau.

La metodologia utilitzada, combina l'aspecte lúdic amb els continguts d'una forma més aviat intuïtiva. Les principals metodologies (aprenentatge socio-afectiu, aprenentatge cooperatiu) i metodologies (jocs de rol, socio-drama, comunicació no violenta, teatre de l'oprimit, etc.) eficaces en l'educació per la pau només s'utilitzen puntualment, sense una reflexió de fons o una elecció conscient al respecte.

3. Anàlisi de l'impacte del projecte

d. Anàlisi de les àries d'impacte

Tot i que la majoria de les recerques sobre l'impacte dels projectes d'educació per la pau tenen en compte essencialment l'efecte de l'acció educativa sobre les habilitats i sobre les actituds dels participants, el nostre posicionament és que l'impacte es pot maximitzar a d'altres esferes. Donat que l'educació per la pau té una voluntat de transformació, és lògic que l'impacte buscat pels projectes d'educació per la pau sigui la implicació dels participants en la transformació efectiva del seu context. En efecte, els participants dels projectes d'educació per la pau han de ser capaços de relacionar els aprenentatges en el si del grup amb la realitat del context. Així, no n'hi ha prou amb reduir els prejudicis entre els diferents participants dels projectes, sinó que aquest treball es tradueixi en una millor percepció de les altres comunitats del país, en una relació més intensiva amb persones d'altres comunitats, etc. De la mateixa manera, les actituds positives per la resolució dels conflictes s'ha de traduir en una millor comprensió de les causes del conflicte armat del país, una major empatia respecte als interessos i a les necessitats de les altres parts en conflicte, en una consciència més gran dels passos necessaris en el procés de pau, i finalment una implicació efectiva en les iniciatives de construcció de pau en el país, o fins i tot –per les problemàtiques transnacionals com les armes – en el món. Aquesta recerca considera doncs sis grans àries d'impacte :

1. Les principals habilitats personals que els projectes d'educació per la pau han de promoure són la capacitat d'escoltar, de posar-se en la pell de l'altre, de ser assertiu/iva, de tenir autoestima i de demostrar estima envers les altres, de saber relativitzar els prejudicis i els estereotips i de tenir una mentalitat oberta.

Tot i que la Caravana no aspira a promoure aquest tipus d'habilitats personals (no hi ha formació al respecte), la cerimònia de nominació de les Estrelles ve servir de motiu per a establir els criteris de comportament que han de seguir les estrelles (ajudar a resoldre els conflictes, etc.). En general, les Estrelles mostren una gran consciència d'aquests criteris, i de la necessitat de respectar-los.

2. Les actituds positives per a transformar els conflictes que han de poder observar-se de forma més generalitzada gràcies al projecte d'educació per la pau són la proactivitat, la predisposició a la cooperació, al treball en grup, i la motivació d'equips, el compromís, etc.

Algunes Estrelles afirmen haver intervingut en una mediació entre iguals en conflictes a l'escola, i que aquest rol els és reconegut pels alumnes no Estrelles. Aquesta mediació, s'ha de fer de forma intuïtiva, donat que les estrelles no han rebut cap formació en educació en i per al conflicte ni en mediació. Aquesta investigació no ha pogut avaluar de forma rigorosa si hi ha hagut un canvi substancial en la forma de resoldre els conflictes per a les escoles que han rebut la visita de la Caravana, però es pot estimar que si hi ha hagut una millora en aquest sentit, es deu limitar probablement a les Estrelles que han guanyat la seva legitimitat davant dels altres alumnes.

3. L' estructura propera que ha d'incorporar els criteris de l'educació per la pau pot ser l'escola (revisió dels mètodes de presa de decisions, de gestió de conflictes i del règim de sancions al centre escolar, revisió dels continguts i de les metodologies d'ensenyament per incorporar els temes de pau, les metodologies de treball cooperatives, etc., afavorir un clima a la classe et dins del centre, on es valorarà positivament la diversitat, etc.), l'associació (revisió dels mecanismes de presa de decisions i de gestió dels conflictes, metodologies de treball, etc.)

Tot i que en el projecte s'ha entrat en contacte amb el Ministeri d'Educació i amb els Directors dels centres escolars, el projecte no ha tingut impacte ni sobre les estructures de les escoles ni sobre els plans nacionals d'educació. Mentre a les escoles primàries es desenvolupa ja el projecte «Pau i Tolerància» instaurat amb el suport d'UNICEF, que consisteix en introduir a les assignatures habituals els continguts d'educació per la pau, les escoles secundàries encara no han fet aquest pas. Un altre tipus d'impacte, però, s'ha donat a les escoles: 1/3 de les escoles on ha passat la Caravana han creat una setantena de Clubs de Pau⁸, i una escola ja ha organitzat activitats de sensibilització, com la Setmana per la Pau que ha organitzat una de les escoles. Aquests actes es poden considerar com un impacte positiu sobre l'estructura propera, encara que no és un efecte necessàriament sostenible en el temps. D'altra banda, en els propers mesos a venir, cada parella d'Estrelles haurà de presentar als responsables del projecte el que ells i elles estan impulsant a les seves escoles.

4. La implicació dins de la comunitat que ha de promoure el projecte pot manifestar-se en un creixement de les activitats realitzades amb la comunitat (serveis voluntaris a la comunitat), en un creixement de les relacions amb persones d'altres comunitats, pel fet de freqüentar més sovint espais (llocs públics, associacions, etc.) intercomunitàries, o bé

---

⁸ Més endavant, després de la visita a terreny per a conèixer el projecte, els Clubs de pau han passat a dir-se Clubs de Pau i Drets humans, reflectint la implicació de l'Alt Comissionat pels Drets Humans, a través de la Divisió de Drets Humans d'ONU, que ha començat a treballar amb el Ministeri de Justícia i Drets Humans per donar suport a aquests clubs, amb l'objectiu que aquests Clubs es converteixin en una estructura permanent a totes les escoles, amb el suport del Ministeri d'Educació.

per la capacitat de transmetre, en el si de la comunitat (família, amics, etc.) els aprenentatges adquirits en el projecte d'educació per la pau.

Algunes iniciatives d'alumnes – i no només de les Estrelles - permeten avaluar que hi ha hagut un cert impacte positiu sobre la seva implicació en la comunitat : una escola a decidit fer accions de neteja de l'escola i del barri, algunes Estrelles han proposat i estan en ple procés de producció de vídeos sobre els efectes de les deixalles sobre la insalubritat. Tot i que aquestes accions no podent ser definides com accions de construcció de pau en un sentit estricte, ja que la brutícia dels carrers no és ni causa ni conseqüència del conflicte armat, aquestes iniciatives demostren tanmateix un procés d'apoderament i de responsabilització dels alumnes sobre un problema real de la societat.

5. El projecte també ha de promoure que els participants s'impliquin en la construcció de pau en el país: una vegada els participants són capaços d'identificar les causes del conflicte armat i les principals carències per a construir la pau, el projecte ha de proveir els recursos necessaris per què els participants del projecte es comprometin amb iniciatives de pau existents, o encetin iniciatives pròpies.

La Caravana, celebrada en col·laboració amb dos organitzacions de joves (els Escoltes i el Rotaract) pot incitar als i a les alumnes a conèixer més d'aquestes organitzacions i busquin a implicar-s'hi. A part d'aquestes dues associacions, no hi ha hagut altres col·laboracions amb organitzacions o campanyes de promoció de la pau destinades a actuar sobre les causes o les conseqüències del conflicte armat. D'altra banda, hi ha hagut una iniciativa puntual d'una escola per recol·lectar diners per a enviar a un orfenat del nord del país. Per altra banda, la interlocució del personal tècnic d'ONUCI amb el Ministeri d'Educació obre portes a incloure l'educació per la pau en els currículums oficials.⁹

6. Finalment, degut a la implicació a favor de la pau o degut a la naturalesa transfrontalera d'algunes problemàtiques com les armes, els desplaçaments de població, la justícia internacional, etc., el projecte pot preveure un impacte en el món, a través de la participació en campanyes internacionals (contra el reclutament de menors soldat, pel control d'armes, per la ratificació d'alguns tractats internacionals, etc.).

El projecte sembla no haver tingut cap mena d'incidència en la construcció de pau lligada a les problemàtiques mundials.

Segons els 6 nivells identificats, el projecte té un major impacte en el nivell meso, és a dir en les estructures pròximes a l'escola (3), i en la comunitat (4). S'ha de considerar aquest fet com un resultat més aviat positiu? Més aviat modest? Gran part dels projectes posen l'accent en els nivells individuals (1 et 2), i obliden el nivell estructural (3, 4, 5, i 6). És important actuar sobre l'estructura, tot i que aquest esforç sol ser menys visible i ne produeix resultats en el curt termini, ja que d'aquesta manera la sostenibilitat del projecte es reforça: més el projecte té un efecte sobre l'estructura, més a llarg termini serà el seu impacte. Es podria considerar que l'impacte del projecte serà més aviat positiu si s'aconsegueix mantenir de forma prolongada l'efecte en els nivells 3 i 4.¹⁰

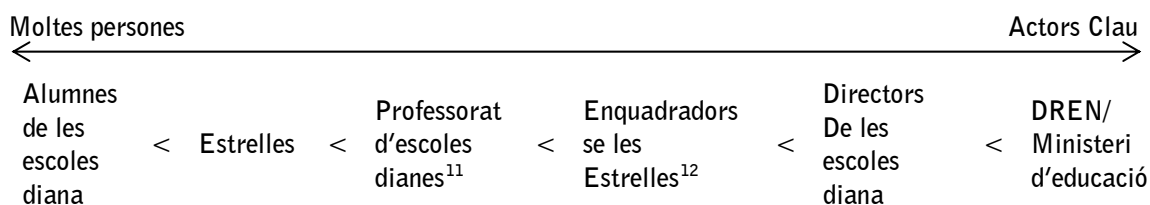
⁹ Tot i que aquests contactes no havien començat en el moment de la visita d'estudi, els tècnics d'ONUCI van explicar la seva intenció de posar-se en contacte amb UNESCO, i enfortir la interlocució amb el Ministeri d'Educació per tal d'aconseguir que s'inclouï el concepte de Cultura de Pau en el currículum de secundària.

¹⁰ Sobre aquest tema, veure a l'apartat f. la reflexió sobre la durabilitat de l'impacte.

e. Anàlisi de l'impacte segons la població diana

Adequació de la població diana: si l'accent de l'intervenció es posa en l'objectiu de contrarestar la percepció negativa respecte a la ONU, les escoles i les universitats són probablement institucions beneficiàries del projecte ben escollides degut al rebuig especialment marcat en aquests sectors. Si el pes de la intervenció es posa en la formació per la resolució dels conflictes i la implicació en la construcció de la pau, les escoles continuen sent una institució ben adequada ja que es tracta d'un actor educatiu potent.

Potencial multiplicador: De les característiques de la població a la que pot apuntar un projecte d'educació per la pau, és especialment important tenir en compte el potencial multiplicador (la capacitat de reproduir i de multiplicar els efectes del projecte) d'aquesta. De menor a major potencial multiplicador, és possible identificar, en aquest projecte:

La major part dels esforços del projecte s'han posat en les estrelles mentre que, com ho demostra l'esquema, el seu potencial multiplicador entre la població diana és de les menys grans.

Divisors i connectors del conflicte: una altra anàlisi a fer sobre la població diana és preguntar-se si aquesta pot reforçar els divisors i els connectors del conflicte armat: Es podria percebre el fet de que el projecte s'hagi iniciat als voltants d'Abidjan (al sud del país) mentre que el conflicte a confrontat el sud amb l'oest i el sud amb el nord com una discriminació i reforçar les divisions entre la població? Iniciat en una zona on les confrontacions entre ivorians no han estat de les més fortes del país, cal considerar el fet d'estendre el projecte a altres regions del país com una mesura positiva; si hi ha hagut efectivament aquest sentiment de discriminació, la nova fase descentralitzada del projecte podrà posar remei a aquest fet. És important remarcar que entre les Estrelles hi ha com a mínim una persona d'origen burkinabès i una de desplaçada. Aquesta presència s'ha d'avaluar positivament ja que d'aquesta manera el projecte permet afeblir un dels divisors del conflicte.

f. Anàlisi de l'amplitud de l'impacte

Durabilitat de l'impacte: Fins a quin punt es pot predir que l'impacte a nivell més reduït (1) a l'impacte a nivell més ample (6) seran durables? La recerca en educació per la pau suggereix que, donada la molt curta durada de les sessions de formació, és poc probable que el projecte tingui un efecte a mig termini sobre les habilitats (1) i les actituds (2) dels participants.¹³ Pel que fa a les mesures preses en els nivells d'impacte 3 i 4, es tracta sobretot d'iniciatives

¹¹ La raó per la qual es considera que els professors de les escoles, encara que no siguin enquadradors, tenen més capacitat de multiplicació que les estrelles es deu al fet que les Estrelles romandran un temps limitat en el sí del centre escolar, mentre que els professors s'hi quedaran més temps.

¹² La raó per la qual s'estableix una distinció entre el professorat i els enquadradors és que els segons participen d'una formació addicional que els primers no reben.

¹³ En referència a la relació directament proporcional entre la duració d'un projecte d'educació per la pau i el seu efecte a curt, mitjà o llarg termini, veure Kupermintz i Salomon, 2005.

puntuals, pel que caldria, per a garantir la durabilitat de l'impacte, que aquestes activitats esdevinguin un costum, i siguin incorporades al funcionament habitual de l'escola. La mateixa reflexió es pot aplicar pels nivells d'impacte 5 i 6.

4. Conclusions i lliçons apreses

Tornant a les tres funcions de l'educació per la pau, la informació, la formació, i la transformació, es pot concloure que:

- El grau d'informació dels beneficiaris del projecte és considerable. Aquet és probablement el punt més fort del projecte d'educació per la pau promogut per la Oficina d'Informació Pública d'ONU CI. El temps dedicat a la informació es pot considerar suficient i la varietat de temes abordats és ric i adaptat als temes d'interès del context (els principals reptes del procés de pau).
- L'aspecte de la formació és, al contrari, el punt més feble del projecte, amb uns continguts més aviat lleugers pel que fa a l'aprenentatge dels mètodes i de les habilitats de la transformació dels conflictes. Les metodologies del projecte no permetent transformar els comportaments ni reforçar les habilitats de la població diana del projecte.
- També hi ha un cert grau de transformació de l'entorn. En l'estat actual del projecte, la creació dels Clubs de Pau en alguns centres és probablement el resultat que tindrà una incidència a més llarg termini. Al mateix temps, és en aquest aspecte on hi ha també el més gran potencial de reforç del projecte, com es veurà a l'apartat 4.

Les principals fortaleses, debilitats, riscos i oportunitats del projecte estan recollits a la taula DAFO següent:

<p><u>Debilitats</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · Curt termini: la presència limitada en el temps d'ONU CI és poc compatible amb els objectius de transformació · Formació (conceptes i metodologies) : ni alumnes ni enquadadors són conscients del concepte de pau positiva, o del potencial transformador dels conflictes. Tenen, també, un coneixement superficial sobre com transformar els conflictes. 	<p><u>Fortaleses</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · Gran capacitat de sensibilització: es poden aprofitar els mitjans d'ONU CI (Onuci FM) · Interlocució amb algunes institucions i treball en xarxa amb organitzacions (Escoltes, Rotaract, CERAP) · Gran quantitat de mitjans desplegats · La utilització d'actors connectors (Didier Drogha, Alfa Blondi) · Relació amb els altres projectes : La Caravana de la pau és complementària amb altres projectes destinats a altres actors clau (periodistes, caps tradicionals, dones)
<p><u>Amenaces</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · La missió d'ONU CI està limitada en el temps. Aquesta pot terminar abans d'haver pogut multiplicar l'impacte del projecte · Si el context es complica, pot suposar dificultats a l'execució del projecte. 	<p><u>Oportunitats</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · Aprofitar la motivació dels enquadadors per reforçar la formació de professors · El treball d'altres actors com UNICEF per integrar l'educació per la pau en els currículums escolars de les escoles primàries es pot completar per a les escoles secundàries.

Si s'apliquen les activitats del projecte de la Caravana a la matriu de canvi (Collaborative Learning Projects, 2004), d'acord amb dos criteris analitzats anteriorment, com les àries d'impacte (d) i l'impacte sobre la població diana (e), es poden observar els resultats següents:

Matriu de canvi de La Caravana de la Pau¹⁴

Clau		Moltes persones	Actors
		Transformació Individual	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px;">Informació d'alumnes</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px;">Informació i formació d'estrelles</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px;">Informació i formació dels enquadradors</div> </div>
Transformació Estructural	<div style="border: 1px solid black; padding: 10px; margin: 10px; text-align: center;">Creació de clubs per la pau</div>		

Segons Reflecting on Peace Practices, per a que un projecte tingui un major impacte sobre el context, cal que les activitats que desenvolupa s'ubiquin majoritàriament a les caselles de baix (transformació estructural), i preferentment a la de l'esquerra i la de la dreta a la vegada (transformació estructural que repercuteix sobre moltes persones i transformació estructural que repercuteix sobre els actors clau). Com ho demostra la matriu precedent, el projecte es pot reforçar buscant vies per tenir un més gran impacte sobre la transformació estructural.

¹⁴ Els quadres de text representen les activitats desenvolupades en el projecte. Aquestes activitats són ubicades en la matriu segons els dos eixos de la taula: el tipus d'actors als que s'adreça l'activitat (moltes persones/ actors clau) i segons l'objectiu de les activitats desenvolupades (transformació individual/estructural).

5. Propostes

① Assumir objectius de formació i de transformació, més enllà de la informació sobre el rol de l'ONUCI i la informació sobre els drets humans, el DDR i els altres temes pertinents pel procés de pau a Costa d'Ivori.

→ Reforçar la formació en transformació de conflictes (provenció, anàlisi i negociació dels conflictes, mediació, comunicació no violenta, etc.),

→ Promoure la transformació de la societat per tal que el país avanci cap a la pau (veure ②).

② Reforçar l'efecte de transformació del projecte: convidar els actors diana del projecte a que desenvolupin accions el més transformatives possible.

→ Fer un seguiment tècnic de les activitats organitzades per les Estrelles, assessorar-les per tal de garantir que les activitats que organitzen reflecteixen veritablement una idea transformadora de la pau i orientada a l'acció.

→ Donar a conèixer als enquadradors les principals metodologies d'acció per la pau (què és la no violència, com construir la pau, quines prioritats hi ha per construir la pau en el país, quines iniciatives existeixen ja en el país per a construir la pau, i com les escoles podrien contribuir-hi?)

→ Sugerir idees al l'alumnat i a les estrelles del que podent fer en el si de les seves escoles per a construir la pau dins de les seves escoles, de cara a la seva comunitat, i en el país.

→ Identificar associacions que treballen per la pau en el país (campanyes pel desarmament, associacions de suport a les víctimes de la crisi, etc.) i facilitar l'establiment de lligams amb les escoles.

③ Garantir la sostenibilitat del projecte: aquest punt busca essencialment actuar sobre actors multiplicadors, que puguin renovar al llarg del temps l'efecte del projecte, encara que els alumnes Estrelles ja hagin sortit dels Instituts.

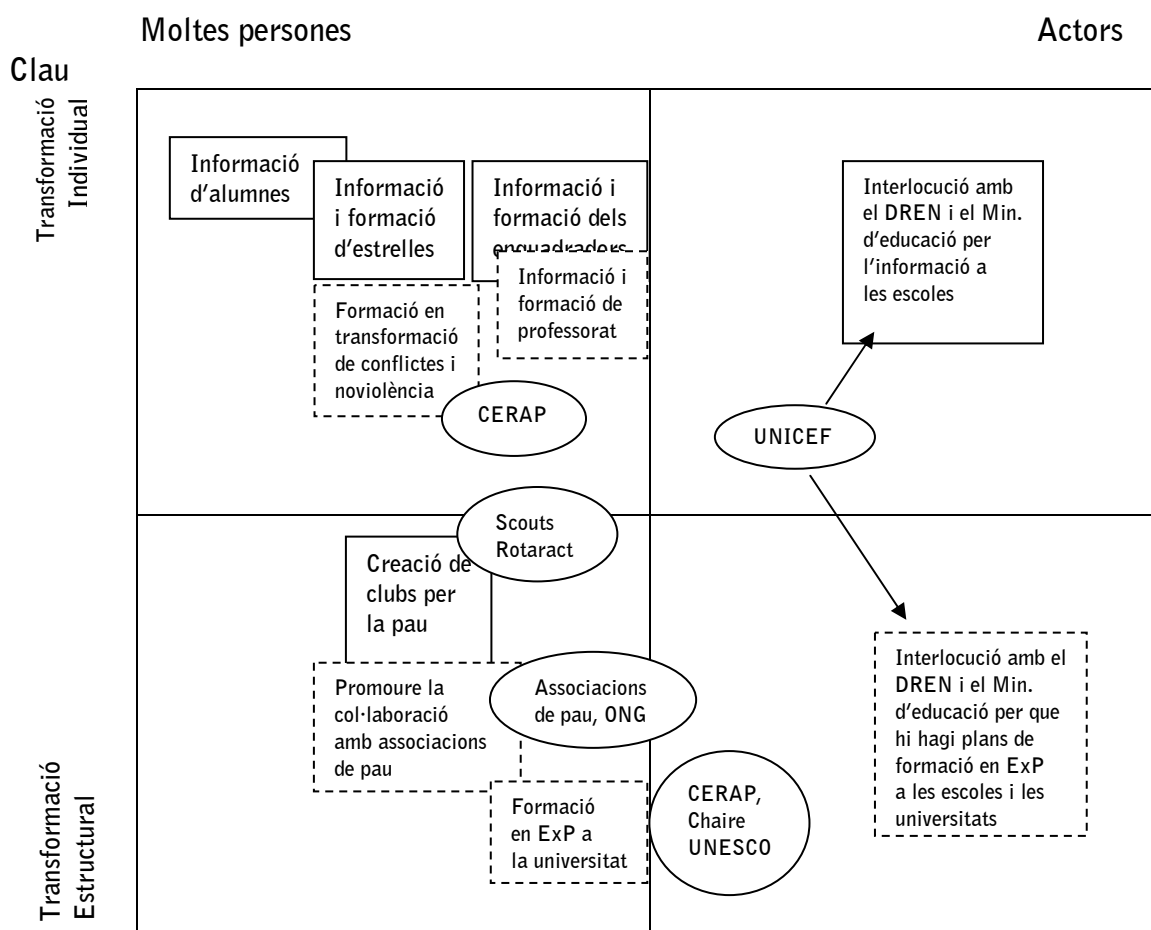
→ Formar els professors en educació per la pau i en resolució de conflictes, i orientar-los sobre com incorporar continguts i metodologies de l'educació per la pau a les matèries respectives. Assegurar-se que, una vegada la missió d'ONUCI hagi terminat, hi ha actors capaços de continuar amb la formació de professors (Cerap)

→ Formar igualment actors formadors de l'educació no formal com els Escoltes.

→ Convidar al Ministeri d'Educació a amplificar el programa d'educació per la pau a les escoles secundàries (Cerap), i a les universitats (Cerap, Càtedra UNESCO per la Cultura de Pau), per la formació de futur professors.

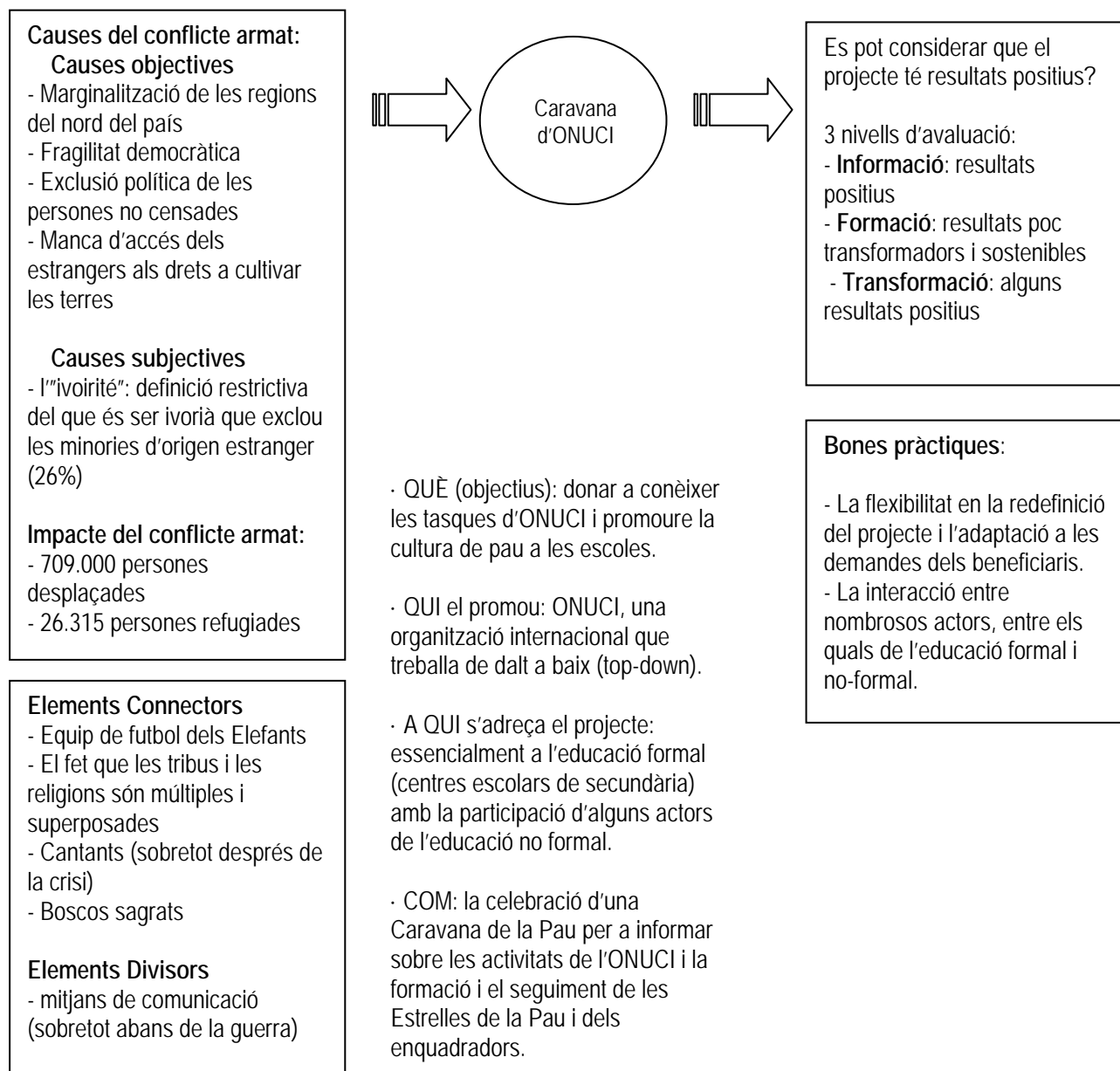
Així, algunes de les activitats que podrien desenvolupar-se, segon la matriu de canvi, podrien ser:

Matriu de canvi de La Caravana de la Pau¹⁵

¹⁵ Aquesta taula mostra les activitats (quadres de text), les activitats proposades per reforçar l'impacte de projecte (quadres de text discontinus) i els actors amb els que podria ser estratègic treballar (cercles).

Annex – Fitxa-Resum de l'article

Entrevistes realitzades

- Margherita Amodeo, Directora de la Oficina d'Informació Pública (PIO) i Portaveu d'ONU CI, l'11 de març de 2008.
- Lee Woodyear, Responsable Tècnic del programa d'Educació per la pau - Oficina d'Informació Pública (PIO), l'11 de març de 2008.
- Anne Kadidjatou Silué, Tècnica del programa d'Educació per la pau - Oficina d'Informació Pública (PIO), el 18 de març de 2008.
- Diallo, Blaise, i David Estrelles de la pau d'ONU CI, el 19 de març de 2008.
- Auguste Tia, Enquadrador de les Estrelles de la pau d'ONU CI, i Director de l'Associació "Mon École", el 14 de març de 2008.
- Griet Dierckxens, Cap de programes d'ONU CI FM, l'11 de març de 2008.
- Kevin Adou, Director Adjunt del Centre de Recherche et d'Action pour la Paix (CERAP), el 14 de març de 2008.
- Bacary Diawara, Coordinador del programa "Paix et Tolérance" d'UNICEF, el 13 de març de 2008.
- Esther Woerdt, Coordinadora de projectes d'UNICEF, el 9 de març de 2008.
- Gerard Dago Lezou, Titular de la Càtedra UNESCO de Cultura de Pau, Universitat de Cocody, el 10 de març de 2008.
- Spes Manirakiza, Directora de l'ONG Search for Common Ground, el 21 de març de 2008.

Bibliografia

- Collaborative Learning Projects (2004). Reflecting on Peace Practice Project [on line]. Cambridge, USA: CDA Collaborative Learning Projects. [Consulted on 6 August 2007.] <<http://www.cdainc.com/rpp/docs/ReflectingOnPeacePracticeHandbook.pdf>>.
- Galtung, J. (1974). Peace Research Takes Sides, in *The New Era*, vol.55. nº7. London.
- Kupermintz, H. i Salomon, G. (2005). Lessons to Be Learned From Research on Peace Education in the Case of Intractable Conflict. *Theory Into Practice*, Vol 44 (4) p.293-302.
- Salomon, G. (2004). Does peace education make a difference in the context of an intractable conflict? *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology* 10 (3): 257-274.
- Salomon, G. i Kupermintz, H. (2002). The evaluation of Peace Education Programs: Main Considerations and Criteria. The Center for Research on Peace Education.
- UNESCO, Conferència General (1974). *Recommandation sur l'éducation pour la compréhension, la coopération et la paix internationales et l'éducation relative aux droits de l'homme et aux libertés fondamentales*.
- Documents interns de la Oficina d'Informació Pública d'ONU CI.